

1. Поняття договору транспортного експедирування

1. Договір транспортного експедирування, порівняно з договором перевезення, має низку особливостей, які й зумовили появу норм спеціального правового регулювання даних відносин вперше на рівні ЦК.

2. Предметом договору транспортного експедирування є надання послуг, безпосередньо пов'язаних з організацією перевезення вантажів або додаткових послуг, необхідних для доставки вантажу. Невичерпний їх перелік міститься в абз.2, 3 ч.і ст.929 ЦК, а саме може бути: встановлений обов'язок експедитора організувати перевезення вантажу транспортом і за маршрутом, вибраним експедитором або клієнтом; встановлено зобов'язання експедитора укласти від свого імені або від імені клієнта договір перевезення вантажу; обов'язок забезпечити відправку і одержання вантажу, а також інші зобов'язання, пов'язані з перевезенням. Також може бути передбачено надання додаткових послуг, необхідних для доставки вантажу (перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для експорту та імпорту документів, виконання митних формальностей тощо).

3. Договір транспортного експедирування є казуальним, консенсуальним, взаємним, терміновим. Експедиторські послуги, якщо інше не встановлено законом, є відплатними (ст.931 ЦК).

4. Сторонами договору транспортного експедирування є експедитор та клієнт. Стаття 929 ЦК не містить будь-яких обмежень стосовно учасників договору. Клієнтом за договором транспортного експедирування може бути як відправник або отримувач вантажу, так й інша особа, наприклад, власник вантажу, перевізник тощо, інтерес якого полягає у перевезенні вантажу в силу існуючих договірних відносин з відправником або одержувачем.

Експедитором за договором транспортного експедирування може бути юридична особа, а також фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності за умови наявності у нього відповідної ліцензії. При здійсненні ж функцій експедитора не на постійній основі (не систематично) взаємини сторін слід регулювати нормами договору доручення (гл.68 ЦК) або комісії (гл.69 ЦК).

Оскільки експедиторські функції виконуються при здійсненні перевезень, складність їх з юридичної точки зору полягає у тому, що перевізник може як виконувати функції експедитора відповідно до укладеного договору перевезення вантажу, так й бути експедитором за договором транспортного експедирування.

Договір транспортного експедирування може покласти на експедитора обов'язок укласти договір перевезення вантажу від імені клієнта або від власного імені. Це дає підстави застосовувати за-

лежно від особливостей укладеного договору транспортного експедирування відповідні положення договору доручення (гл.68 ЦК) та комісії (гл.69 ЦК), а також загальні положення договору про надання послуг (гл.63 ЦК).

Відповідно до ч.2 ст.929 ЦК положення гл.65 поширюватимуться на випадки, коли перевізник виконуватиме функції експедирування, хоча на практиці функції експедитора виконує зазвичай транспортна організація, що не є перевізником певного вантажу.

5. Статтею 930 ЦК встановлено обов'язкову письмову форму договору транспортного експедирування. Однак недодержання сторонами письмової форми даного договору автоматично не має наслідком його недійсність.

У цьому разі, згідно зі ст.218 ЦК про правові наслідки недодержання вимоги щодо письмової форми правочину, заперечення однією зі сторін факту укладення договору або оспорювання окремих його частин може доводитися письмовими доказами, засобами аудіо-, відеозапису тощо, але рішення суду не може ґрунтуватися на свідченнях свідків. Крім того, якщо одна із сторін вчинила дію, а інша підтвердила її вчинення, зокрема, шляхом прийняття виконання, такий договір транспортного експедирування у разі спору може бути визнаний судом дійсним.

Порядок видачі експедиторові довіреності, положення щодо її форми, строку тощо регулюється ст.ст.244—250 ЦК. При відносинах транспортного експедирування можливе також комерційне представництво відповідно до ст.243 ЦК.

6. Договір транспортного експедирування є відплатним (ст.931 ЦК). Клієнт (вантажовідправник або вантажоодержувач) зобов'язаний сплатити обумовлену договором плату в належному розмірі, порядку та строк, крім випадків, коли ціна (тарифи, розцінки, тощо), строк та порядок сплати не встановлені уповноваженими державними органами відповідно до норм законодавства.

Відсутність погодження сторін щодо ціни або механізму для її встановлення у договорі не звільняє клієнта від обов'язку оплатити надання послуг транспортного експедирування. Тягар доведення обставин, якими слід керуватися для визначення ціни, лежить на експедиторові.

Презумпція відплатності договору транспортного експедирування, в силу загальної норми ст.903 ЦК про плату за договором про надання послуг, зобов'язує клієнта оплатити надані експедиторські послуги.

У разі укладення договору безоплатного транспортного експедирування відповідно до загальної норми ст.904 ЦК клієнт має відшкодувати всі фактичні витрати, понесені експедитором для виконання договору. В свою чергу, експедитор має належним чином поінформувати клієнта про витрати, необхідні для виконання ним такого договору. Тягар доведення відповідності понесених витрат необхідним для виконання договору лежить на експедиторові.

Якщо ж у договорі відсутні умови про строк та порядок виплати, винагорода сплачується після надання послуги у розмірі, в якому за подібних обставин звичайно сплачується винагорода за такі послуги (ст.632 ЦК).

Розумною платою слід вважати плату, визначену виходячи із звичайної ціни, що склалася на аналогічні послуги на момент укладення договору транспортного експедирування.

За відсутності згоди між сторонами щодо права, яке має застосовуватися до договору транспортно експедирування, застосовується право країни, де заснована, має своє місце проживання або основне місце діяльності сторона, яка є експедитором (див. ст.6 Закону про зовнішньоекономічну діяльність).

2. Виконання договору транспортно експедирування

1. Норма ч.і ст.932 ЦК про те, що експедитор має право залучити до виконання своїх обов'язків інших осіб, відповідає загальному правилу приватного права про можливість перекладення виконання зобов'язання на третю особу, зокрема, у договірних відносинах транспортно експедирування (ст.ст.528, 902 ЦК), а також відповідальності боржника перед кредитором за дії третіх осіб, на яких було покладено виконання (ст.618 ЦК).

Слід зазначити, що порівняно із загальним правилом ст.528, ст.932 ЦК дає всі підстави стверджувати, що повноваження експедитора із залучення третіх осіб є найширшими порівняно з іншими договорами, що, власне, повністю відповідає особливостям цього договору.

2. Надання документів, іншої інформації, необхідної експедитору, стосовно вантажу для виконання ним своїх обов'язків не є істотною умовою договору транспортно експедирування. Однак згідно з ч.3 ст.933 ЦК, зважаючи на природу даного договору, у разі ненадання або надання неналежної інформації чи надання її нев повному обсязі з боку клієнта, експедитор має право відкласти виконання договору.

У цьому випадку експедитор звільняється від відповідальності за невиконання договору у належний строк, якщо повідомлення клієнту про недоліки отриманої інформації зроблено у розумний строк.

Порушення клієнтом обов'язку надати необхідну інформацію експедитору, як і надання її із запізненням, не в повному обсязі чи надання невірної інформації відповідно до ч.4 ст.933 ЦК спричиняє зобов'язання клієнта відшкодувати спричинені цим збитки експедитору відповідно до загальних положень ЦК. Тягар доведення отриманих збитків лежить на експедиторові.

3. Відповідальність експедитора за договором транспортного експедирування

1. Відповідальність експедитора за договором настає відповідно До загальних положень гл.51 ЦК та полягає у обов'язку відшкодувати спричинені невиконанням або виконанням з порушенням Умов, визначених у договорі, збитки, а також у сплаті неустойки (ст.ст.624—625 ЦК). Однак розмір відповідальності експедитора може бути обмежено законом або договором.

2. Стаття 935 ЦК встановлює винятки із загального правила про неприпустимість односторонньої відмови від виконання зобов'язань (ст.525 ЦК). Зокрема клієнт або експедитор має право відмовитися від договору транспортного експедирування, попередивши про це другу сторону в розумний строк. Отже, насамперед сторони можуть за взаємною згодою розірвати укладений між ними договір, як і передбачити порядок, підстави для односторонньої відмови або його зміни.

У випадку відсутності відповідних положень у договорі транспортного експедирування сторони не позбавляються права відмови від його виконання. Одностороння відмова від договору можлива у будь-який час — як до початку надання експедиторських послуг, так й в процесі їх надання. При цьому за загальним правилом одностороння відмова від зобов'язання не звільняє винну сторону від відповідальності за порушення зобов'язання (ст.615 ЦК).

3. Відшкодування збитків, завданих внаслідок розірвання договору транспортного експедирування, відбувається відповідно до загальних правил ЦК.

4. У випадку коли в договорі немає вказівок про строки надання експедиторських послуг, експедитор зобов'язаний надати послуги, а клієнт має право вимагати їх надання у розумні строки, виходячи з суті та характеру зобов'язання. При цьому слід керуватися загальним правилом ст.530 ЦК про строки виконання зобов'язань та звичаями ділового обороту (ст.7 ЦК).